

SVEUČILIŠTE U
PORTSMOUTHU

PRAVNI OKVIR EUROPSKE UNIJE U PODRUČJU ZAŠTITE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

ERA – Akademija europskog prava
Ožujak 2020.
Zagreb

Dr. Panos Kapotas
Viši predavač
Sveučilište u Portsmouthu

Ovaj je seminar financiran u okviru „Programa za prava, jednakost i građanstvo za razdoblje 2014. – 2020.“ Europske komisije.

Pregled prezentacije

1. Terminologija i teorijska
pozadina

2. Pravni okvir Europske unije:
primarno i sekundarno pravo
Europske unije

3. Veća normativna slika:
(Europska) Konvencija za zaštitu
ljudskih prava i temeljnih sloboda
(EKLJP), instrumenti Ujedinjenih
naroda (UN), konvencije
Međunarodne organizacije rada
(MOR)

TERMINOLOGIJA I TEORIJSKA POZADINA

Pravni žargon u području zaštite ravnopravnosti

Jednakost

- Temeljni (apstraktni / filozofski) pojam i osnovno ustavno (konkretno / pravno) načelo.
- **NB:** osnovna europska / demokratska vrijednost ali su u igri **različita poljanja jednakosti**.

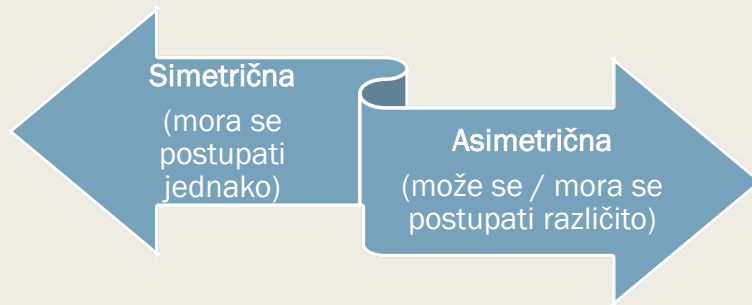
Jednako postupanje

- Pravna norma / opće načelo; mora biti osigurano za zaštićena obilježja i područja politike / djelatnosti.
- **NB:** **postupanje** (izravna diskriminacija) v. **utjecaj** (neizravna diskriminacija)

(Ne)diskriminacija

- (Utuživo) individualno pravo (koje se ne smije diskriminirati) i opće načelo prava Europske unije.
- **NB:** **neograničena (proširiva) zaštita** (npr. čl. 14. EKLJP) v. **zaštićena obilježja / osnove** (npr. pravo Europske unije)

Poimanja jednakosti: taksonomija

Poimanja jednakosti: taksonomija

Formalna jednakost

„Jednako postupanje prema jednakima” – isto postupanje

Dopušteno davanje/uskraćivanje povlastice (napredovanje/nazadovanje) (eng. *levelling up/down*)

Prvenstvo neutralnosti pojedinca / države

Negativne obveze

Jednake mogućnosti

„Jednaka pravila igre”

U pravilu osiguravanje jednakog pristupa (radnim mjestima, tijelima zaduženima za donošenje odluka, javnoj dužnosti, itd.)

Prevlast pojedinačnih zasluga

Bitna jednakost

Povezano s distributivnom pravdom

Prihvatanje razlika

Pozitivne obveze

Teorijska pozadina: ključne točke

Simetrično (jednakost kao postupanje na isti način) v. **asimetrično** (jednakost kao postupanje na drukčiji način) poimanje jednakosti.

Jednake mogućnosti kao pojam / poimanje izbora u pravu Europske unije (ali nema jedinstvenog poimanja u podlozi svih instrumenata).

Postupni pomak u pravu Europske unije prema paradigmi bitne (bitnije) jednakosti (npr. legitimnost pozitivnog djelovanja).

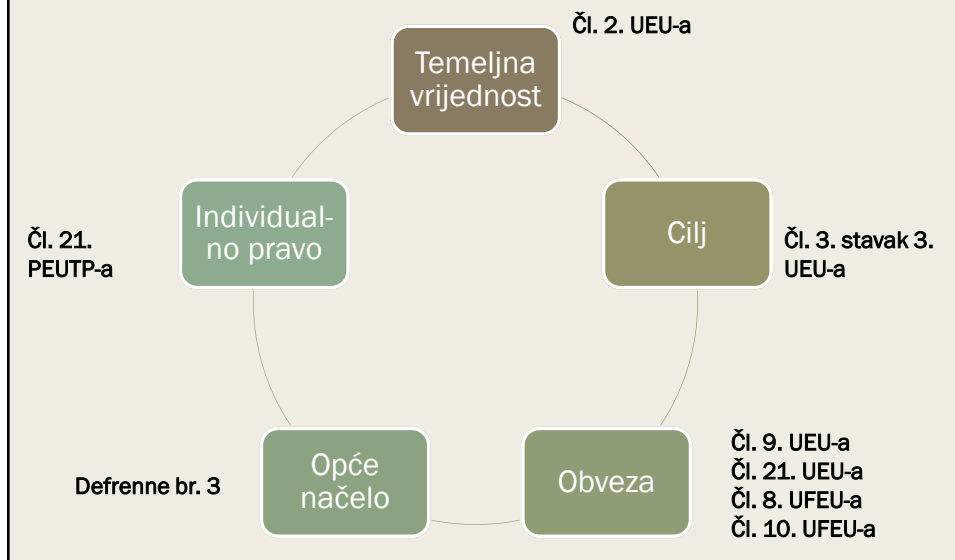

Jednako postupanje (usporedba) v. posebno postupanje (nema usporedbe, npr. trudnoća).

PRAVNI OKVIR EUROPSKE UNIJE:
PRIMARNO I SEKUNDARNO
PRAVO EUROPSKE UNIJE U
PODRUČJU ZAŠTITE
RAVNOPRAVNOSTI

Narav i funkcije prava Europske unije u području zaštite ravnopravnosti

Jednakost u pravu Europske unije

Narav i funkcije prava Europske unije u području zaštite ravnopravnosti

Kratka povijest prava Europske unije u području zaštite ravnopravnosti

Postupno širenje od jedne odredbe u Ugovoru

Čl. 119. UEEZ-a (sada čl. 157. UFEU-a) kao usklađenje socijalnih troškova proizvodnje.
Parnica Defrenne pred SEU-om (izravan učinak čl. 119. UEEZ-a).
Nelinearno širenje.

Ključna uloga Suda Europske unije (SEU)

Defrenne br. 2 → ekonomski i **socijalni cilj** čl. 157. (bivši čl. 119.).
Defrenne br. 3 → jednako postupanje / nediskriminacija kao **opće načelo** prava EU-a.
Deutsche Telekom (C-50/96, 2000.) → jednake plaće kao izražavanje **temeljnog ljudskog prava**.

Kratka povijest prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti

Povelja Europske unije o temeljnim pravima (PEUTP)

Proglašena u Nici – nije bila pravno obvezujuća (do Lisabona).
[NB: više riječi o PEUTP-u poslije]

Ugovor iz Amsterdama

Osnovni zadatak Zajednice (bivši čl. 2. UOEZ-a).
Više zaštićenih osnova poslije Amsterdama (do tada zaštićeno samo državljanstvo i spol).
Čl. 13. UOEZ-a (sada čl. 19. UFEU-a) značajno povećava nadležnost EU-a – pruža pravnu osnovu za Dir 2000/43, Dir 2000/78 i Dir 2004/113.

Ugovor iz Lisabona

Potvrđuje poslije-amsterdamsko stajalište i središnju važnost jednakosti / nediskriminacije za Uniju.

Zaštićene osnove temeljem prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti

DRŽAVLJANSTVO

- Zabrana diskriminacije na temelju državljanstva ima **ekonomsku** i **ustavnu** funkciju.
- **Direktiva 2004/38** [Direktiva o građanstvu]

Spol

- Prva i najrazvijenija osnova zaštite (uz državljanstvo).
Odredbe Ugovora + PEUTP + Direktive.
- Rodno osviještena politika.

Rad s nepunim radnim vremenom i privremeni rad

- Direktiva o radu s nepunim radnim vremenom (Dir 97/81) i Direktiva o radu na određeno vrijeme (Dir 99/70)

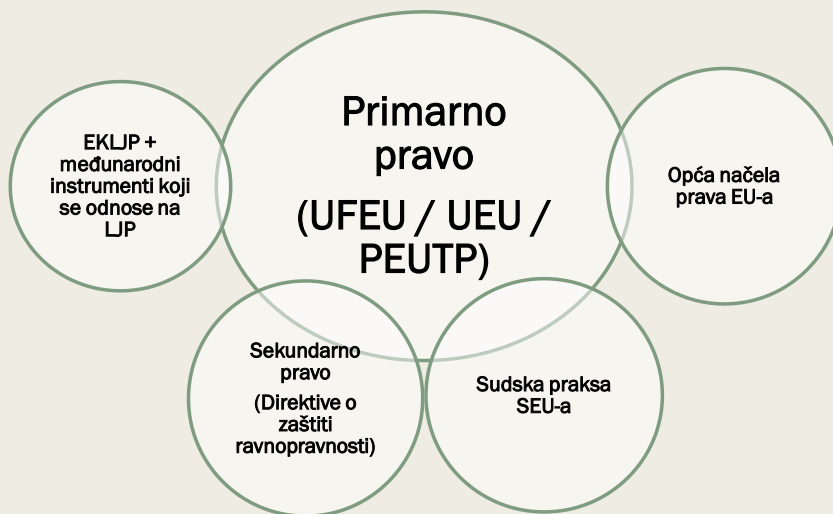
Rasno ili etničko podrijetlo

- Direktiva o rasnoj jednakosti (Dir 2000/43)

Vjera ili uvjerenje / invaliditet / dob / spolno opredjeljenje

- Okvirna direktiva (Dir 2000/78)

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti Pregled

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti Primarno pravo

Deklarativne odredbe

Čl. 8. UFEU-a
Čl. 10. UFEU-a
Čl. 21. PEUTP-a
Čl. 22. PEUTP-a

Materijalne odredbe

Čl. 157. UFEU-a
Čl. 23. PEUTP-a

Dispozitivne
(ovlašćujuće)
odredbe

Čl. 19. UFEU-a
Čl. 157. stavak 3.
UFEU-a

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti Direktive EU-a u području zaštite ravnopravnosti: područje primjene

Direktiva (prelnaka) (Direktiva 2006/54)

• Zabranjuje diskriminaciju na temelju **spola** u pitanjima plaća (čl. 4.), u sustavima strukovnog socijalnog osiguranja (čl. 5.) i pristupu zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju na poslu i uvjetima rada (čl. 14.)

Direktiva o rasnoj jednakosti (Direktiva 2000/43)

• Zabranjuje diskriminaciju na temelju **rasnog ili etničkog podrijetla** pri zapošljavanju i radu, strukovnom osposobljavanju, članstvu u organizacijama radnika i poslodavaca, socijalnoj zaštiti, uključujući socijalnu sigurnost i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, pristup robi i uslugama dostupnih javnosti, uključujući one u području stanovanja.

Direktiva o jednakom postupanju pri zapošljavanju III Okvirna direktiva (Direktiva 2000/78)

• Zabranjuje diskriminaciju na temelju **vjere i uvjerenja, invaliditeta i spolnog opredjeljenja** pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, strukovnom osposobljavanju, članstvu u organizacijama radnika i poslodavaca.

Direktiva o nabavi robe i pružanju usluga (Direktiva 2004/113)

• Zabranjuje spolnu diskriminaciju u pogledu mogućnosti pristupa robi i nabave robe, odnosno pružanja usluga.
• Pokriva sve osobe i organizacije (i u javnom i u privatnom sektoru) koje dostavljaju robu i pružaju usluge dostupne javnosti i / ili koje se nude izvan područja privatnog i obiteljskog života.

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti

Direktive EU-a u području zaštite ravnopravnosti: ključne točke

Nema horizontalnog izravnog učinka

Vertikalni izravni učinak (Van Duyn, 1974.), **ali nema horizontalnog** izravnog učinka (Marshall, 1986.).

U sudskoj praksi SEU-a privremeno se predlaže opuštenija primjena doktrine (e.g. Mangold, 2005.; Kucukdeveci, 2008.), ali čini se da najnovije presude ponavljaju standardno stajalište (npr. Dominguez, 2012.).

Opća usklađenost osnovnog sadržaja

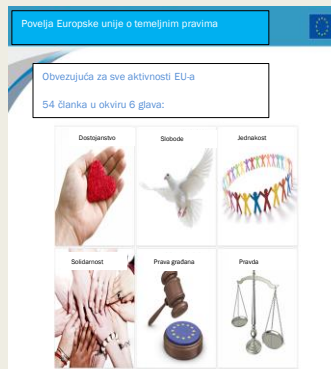
Direktive EU-a u području zaštite ravnopravnosti načelno su usklađene u pogledu **definiranja ključnih pojmova** (izravna/neizravna diskriminacija, uznemiravanje, viktimizacija), **razine zaštite** itd.

Dopuštaju / zahtijevaju **asimetrično postupanje** (npr. razumne prilagodbe, pozitivno djelovanje) u određenim uvjetima.

Okretanje tereta dokazivanja primjenjuje se na sve tužbe na osnovi diskriminacije temeljem Direktiva.

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti PEUTP

- ❑ „Ista pravna vrijednost kao i Ugovori” ali **ne proširuje nadležnosti Unije** [čl. 6. stavak 1. UEU-a i čl. 51. PEUTP-a]
- ❑ Obvezujuća za države članice samo kad djeluju u **okviru područja primjene prava EU-a** [čl. 51. PEUTP-a]
- ❑ Prava koja odgovaraju pravima zajamčenima EKLJP-om imaju **isto značenje i opseg primjene** ali pravo EU-a može pružiti „širu zaštitu” [čl. 52. stavak 3. PEUTP-a]
 - ✓ *Diskriminacija se može opravdati temeljem istih općih uvjeta opravdanosti kako je utvrđeno EKLJP-om / ESLJP-om.*
 - ✓ *Značenje prava – pozitivne obveze koje proizlaze iz čl. 14. EKLJP-a (Thlimmenos protiv Grčke)?*

Izvori prava EU-a u području zaštite ravnopravnosti PEUTP

Članak 20. – Jednakost pred zakonom

- „Svi su pred zakonom jednaki.”
- Opće načelo prava EU-a [Racke (1984.); EARL (1997.); Karlsson (2000.)]

Članak 21. – Nediskriminacija

- „Zabranjuje se svaka diskriminacija na bilo kojoj osnovi kao što je [...]”
- Usp. čl. 14. EKLJP-a.

Članak 22. – Kulturna, vjerska i jezična raznolikost

Članak 23. – Ravnopravnost žena i muškaraca

Članak 24. – Prava djeteta

Članak 25. – Prava starijih osoba

Članak 26. – Integracija osoba s invaliditetom

ŠIRA SLIKA: EKLJP,
INSTRUMENTI UN-A,
KONVENCIJE MOR-A

Jednakost u sustavu EKLP-a Pravni okvir

Čl. 14. EKLP-a: Zabrana diskriminacije

- Nije općenita / samostojeća klauzula o jednakosti – može se upotrijebiti samo u vezi s drugim pravima („uživanje/ostvarivanje”).
- Indikativan („kao što je...”) i neograničen/proširiv („...ili druga okolnost”) popis zaštićenih osnova. **Objektivno opravdanje** → legitiman cilj + razmjernost (proporcionalnost).
- „**vrlo važni razlozi**” potrebni za opravdavanje određenih vrsta diskriminacije (najčešće spolna diskriminacija, npr. Abdulaziz, Cabaes i Balkandali protiv Ujedinjene Kraljevine, 1985.).

Protokol br. 12. EKLP-a: samostalno pravo na nediskriminaciju

- Pozivanje na „potpunu i učinkovitu jednakost” u preambuli.
- Obvezujuće samo za države koje će ga ratificirati.

Jednakost u sustavu EKLP-a Od formalne do bitne jednakosti

Abdulaziz, Cabaes i Balkandali protiv Ujedinjene Kraljevine (1985.)

- Uska granica uvažavanja, jer je ravnopravnost spolova „glavni cilj” Vijeća Europe i moraju se navesti „vrlo važni razlozi” da bi se opravdala razlika u postupanju na osnovi spola. (stavak 78.)
- Formalna jednakost → spolna se diskriminacija može ispraviti uskraćivanjem povlastice/nazadovanjem (kao što je i bio slučaj).

Thlimmenos protiv Grčke (2000.)

- „Pravo na nediskriminaciju [...] je povrijeđeno i kad države bez objektivnog i razumnog opravdanja ne postupaju na drukčiji način prema osobama čije su situacije znatno različite.” (stavak 44.)
- Pozitivna obveza da se prema različitim situacijama postupa na drukčiji način – pomak prema bitnoj jednakosti?

Konstantin Markin protiv Rusije (2012.)

- Odbijanje očinskog dopusta vojnicima (ako je dotični dopust dostupan vojnkinjama) dovodi do spolne diskriminacije.
- Drukčije postupanje ne može se opravdati rodnim stereotipima.

Osnovni instrumenti UN-a u području zaštite ravnopravnosti

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Članak 1.: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.”

Članak 2.: „Svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji **bez razlike bilo koje vrste**, kao što je [...] ili drugi status. [...]”

Članak 7.: „Svi su **pred zakonom jednaki** i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR/MPGPP) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR/MPESKP)

Zabrana **diskriminacije** u ostvarivanju prava: čl. 2. stavak 1. ICCPR-a/MPGPP-a i čl. 2. stavak 2. ICESCR-a/MPESKP-a
Jednakost pred zakonom (čl. 26. ICCPR-a/MPGPP-a)

Jednakost spolova u ostvarivanju prava: zajednički čl. 3. (ICCPR-a/MPGPP-a i ICESCR-a/MPESKP-a)

Konvencije UN-a

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1965.)

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW/KUDŽ) (1979.)

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (CRPD/KPOI) (2006.)

Osnovni instrumenti UN-a u području zaštite ravnopravnosti

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW/KUDŽ)

- Odbor za ukidanje diskriminacije žena (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/ODŽ) → 23 stručnjaka za ženska prava iz cijelog svijeta.
- Države članice obvezne Odboru podnositi redovita izvješća o provedbi prava temeljem CEDAW-a/KUDŽ-a.

Fakultativni protokol uz CEDAW/KUDŽ

- Odbor CEDAW-a ovlašten je za:
 - primanje priopćenja od pojedinaca ili skupina pojedinaca koji Odboru podnose tužbe zbog povrede prava zaštićenih temeljem Konvencije.
 - pokretanje istraga o situacijama teških ili sustavnih povreda ženskih prava.

Osnovni instrumenti (konvencije) MOR-a u području zaštite ravnopravnosti

Zanimljivosti vezane za MOR:

- ✓ Države članice MOR-a: 187
- ✓ Broj usvojenih instrumenata MOR-a: 400
- ✓ Konvencije: 189
- ✓ Protokoli: 6
- ✓ Preporuke: 205

Deklaracija MOR-a o temeljnim načelima i pravima pri radu (1998.) (ukidanje diskriminacije u odnosu na zapošljavanje i zanimanje)

Konvencija o jednakom nagrađivanju za rad (br. 100) – temeljna konvencija

Konvencija o diskriminaciji (u odnosu na zaposlenje i zanimanje) (br. 111) – temeljna konvencija

Konvencija o radnicima s obiteljskim obvezama (br. 156)

Konvencija o zaštiti majčinstva (br. 183)

Dr. Panos Kapotas
panos.kapotas@port.ac.uk

